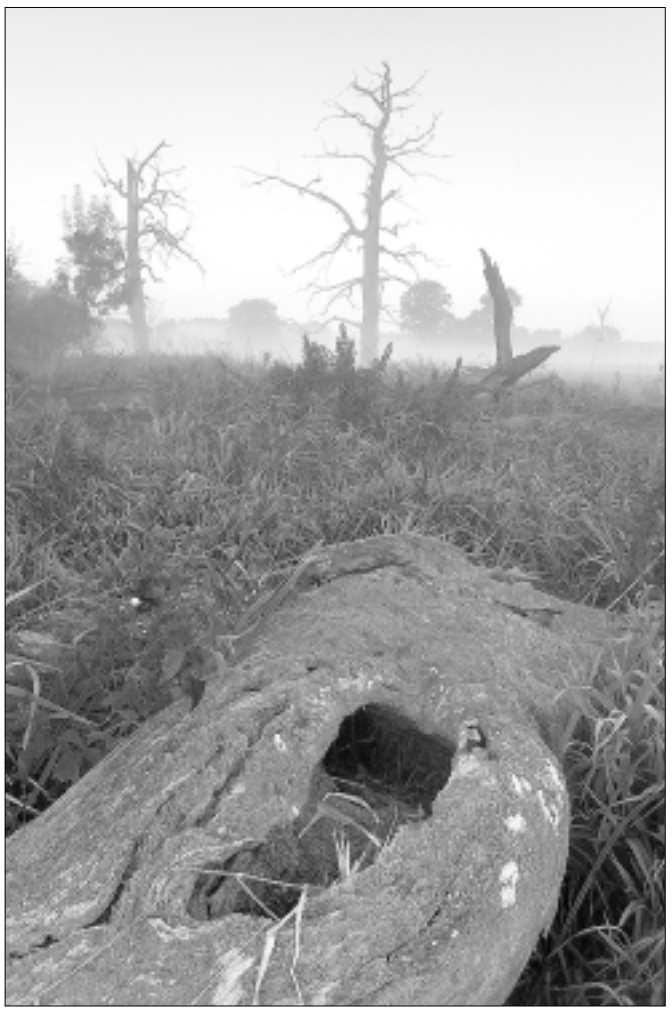
Vzácná (ohrožená) příroda soutoku Moravy a Dyje

JAN MIKLÍN

Celý ekosystém lužních lesů na jihu Moravy za svůj vznik i vývoj ve velké míře vděčí lidské činnosti. Prvním impulsem bylo odlesnění horních částí povodí Moravy a Dyje, které mělo za následek vznik pravidelných povodní. Z nížinných lesů se tak staly lesy lužní s mnohými vlhkomilnými druhy, v povodňových náplavech (dosahujících mocnosti až čtyř metrů) vznikla slepá koryta a meandry řek. Potřeba pastvy zvířat, získávání dřeva na otop či sena pak dále formovala dnešní mozaiku lesa s výrazným zastoupením dubu, zaplavovaných luk, slepých ramen a tůní. V lesích v oblasti Soutoku se běžně pásло ještě v polovině 19. století, a díky tomu vypadaly jinak než dnes. Velkou část tvořily řídké porosty takzvaného nízkého a středního lesa (se starými jedinci v horním patře a naopak intenzivně osekávanými a spásanými omlazujícími pařezinami v podrostu), na nově získaných loukách zůstávaly stát skupinky mohutných dubů, které vzhledem k dostatečnému oslunění a prostoru vyrostly do obrovských rozměrů. Dnes tyto duby můžeme považovat za jeden ze symbolů lokality.

Právě řídké a prosluněné lesy, tvořené starými duby, jsou ideálním prostředím pro mnohé druhy ohrožených brouků – tesaříka obrovského nebo páchníka hnědého. Jejich vzácnost a ohroženost v celoevropském měřítku plyne ze změn lesního hospodaření – přeměny na vysokokmenný les, který se jednou za čas celý pokácí a znovu vysadí. Staré aleje či solitéry na Pohansku jsou proto v rámci celé České republiky proslulé nejen pro profesionální entomology, ale i zapálené broučkaře.

Proč ji chránit

Vzácných druhů – mnohdy takových, které jinde v České republice nenajdeme – ale v této oblasti žije a roste mnohem více. Jen namátkou lze jmenovat bleduli letní, ladoňku vídeňskou, čolka dunajského, vydru říční, orla mořského a královského, luňáka červeného a mnohé další – samotný seznam by přesáhl kapacitu této strany. Ne nadarmo se pro druhovou pestrost přezdívá této oblasti moravská Amazonie.

Hodnota této lokality byly potvrzena i zařazením do soustavy Natura 2000, sítě mokřadů Ramsarské úmluvy či spolu s Pálavou do biosférické rezervace Dolní Morava pod patronací organizace UNESCO. Zde je ale nutno podotknout, že to představuje spíše mezinárodní uznání výjimečnosti přírody než praktické možnosti její ochrany. Vyhlášení chráněné krajinné oblasti bylo plánováno již dlouhá desetiletí – nejprve spolu s CHKO Pálava v roce 1976, během následujících let se několikrát uvažovalo o jejím rozšíření, poslední iniciativa připravuje vyhlášení samostatné CHKO Soutok.

Oblíbeným tvrzením odpůrců tohoto kroku je, že lanžhotský fořt tuto krajinu vytvořil a dokáže si ji tedy ochránit i dál. Probíhající změny (které můžeme sledovat z leteckých snímků, sčítáním druhů, i jen na procházce), ale jasně ukazují, že tomu tak bohužel není. O lesním hospodaření (které je zde velmi podstatné, lesy tvoří více jak polovinu výměry) už nerozhodují místní lesáci, kteří se o lesy starali jako o vlastní, ale jiní. Kvalitní dubové dřevo je vítaným prodejním artiklem, a dochází tak k jeho neúměrně rychlé těžbě, která přesahuje možnosti obnovy. Obrovských holin si musí všimnout každý, kdo se jde byť jen projít na Pohansko, jasná fakta podávají i „tvrdá“ data.

Probíhající změny

Oproti roku 1938 se rozloha pasek zvětšila téměř dvojnásobně (z 629 hektarů na 1221 hektarů), naopak rozloha řídkého lesa klesla prakticky na nulu – a to z 650 hektarů. Ubývá i solitérních stromů – ve sledovaném období na méně než polovinu. Podíváme-li se do map stáří porostů, zjistíme, že v následujících desetiletích bude věku 120 let (současný mýtní věk dubu) dorůstat stále menší množství stromů: V tomto desetiletí to na větší části NCHKO bude 262 hektarů, za padesát let už jen 37. Při srovnání těchto čísel nemůže nikdo tvrdit, že se nic nemění.

Návrh hranic CHKO (a důležité je slovo návrh – k diskuzi, připomínkám a případným změnám) byl připraven tak, aby zahrnoval co nejvíce oblastí hodných ochrany a naopak minimum ploch zemědělských či obydlených (ty tvoří jakési nárazníkové pásmo okolo jádrových území). To dokazuje zahrnutí jediného osídleného území (část Lednice okolo zámeckého parku), podíl polí na NCHKO necelých 20 procentech a naopak zastoupení nejpřísněji chráněných ploch (1. a 2. zóny) na 76 procentech. Reálný dopad jak na obce, tak jejich obyvatele bude tedy naprosto minimální. Zatímco dnes je orgánem ochrany přírody na dotčeném území tu krajský úřad, tam pověřená obec a jinde Správa CHKO Pálava, po vyhlášení CHKO dojde ke sjednocení na jeden dobře dostupný úřad. Přestože CHKO oficiálně na návrh MŽP vyhlašuje vláda, přípravou návrhu se zabývali především odborníci z jihu Moravy, kteří tuto oblast dobře znají. A ti také budou pracovat na Správě, proto je samozřejmé, že vzhledem ke specifickým místním podmínkám budou např. povolat zásahy proti komárům i tam, kde je to generelně omezeno a podobně.

Stejně tak jsou neopodstatněné nářky nad tím, že se bude „zakazovat vstup do lesa“. Volný pohyb mimo značené cesty je zakázán jen v rezervacích, které už existují nyní (například tzv. lanžhotské pralesy Cahnov-Soutok a Ranšpurk) a CHKO na tom nic nezmění. Větším omezením pohybu v lese je například existence obory Soutok (které se ale vyhlášení CHKO také nijak nedotkne). Naopak, díky většímu množství turistů, které nová CHKO přiláká a lepší dostupnosti peněz z různých dotací lze očekávat vybudování či rozšíření naučných stezek.

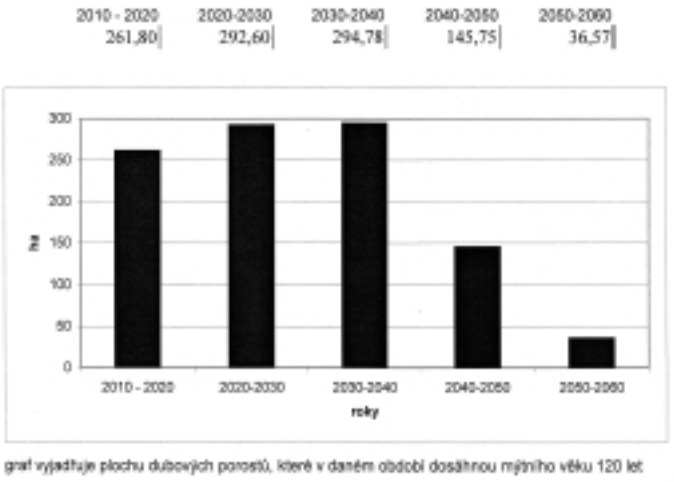
Zachovejme krajinu pro budoucnost

Samotná idea chráněné krajinné oblasti je založena nejen na ochraně přírody, ale i krajiny. Podstatnou součástí péče o území tedy není vytvoření co největších bezzásahových oblastí, ale takové hospodaření, které je ke krajině šetrné a její stav zachová. To zde znamená třeba kosení luk, pastvu či případné obnovení středního lesa na některých vybraných plochách (střední les je na péči, tedy i pracovní síly náročnější než současný). Tyto práce budou provádět samozřejmě místní zemědělci a občané, pro které se tak bude jednat o další pracovní příležitosti.

Také zahrnutí Lednicko-valtického areálu do CHKO neznamená, že by se na něj okamžitě začalo pohlížet jako na přírodní oblast, jak občas někteří veřejnosti podsunují. LVA nejsou jen samotné stavby, ale i okolní parky přecházející do volné krajiny a CHKO může umožnit snadnější přístup k dotacím k péči o krajinu. Je ale samozřejmé, že představený plán péče se věnuje primárně přírodě, nikoli památkám – ty budou dále pod správou k tomu povolaných institucí.

Základním smyslem vyhlášení nové CHKO je tedy zachování krajiny a přírody v takovém stavu, v jakém se nám díky činnosti našich předků dochovala, případně tam, kde to jde její stav zlepšit. Deklarace zájmu o zachování přírodních a krajinných hodnot vyhlášením CHKO umožní zajistit dlouhodobou péči o území, která nebude tolik náchylná ke změnám vlivem aktuálních výkyvů a změn politické situace, momentálních potřeb vlastníků a podobně. Celá oblast má velký turistický potenciál, nabízí ideální možnosti pro cyklisty i turisty, zpestření návštěvy plavbou po Dyji či jízdou na koních. Zaujme milovníky přírody, památek i historie. Našim cílem by tedy mělo být chovat se zde i dále jako dobří hospodáři a nepodlehnout touze vydrancovat ji co nejvíce a nejrychleji – za pár desítek let by se nám to vrátilo mnohem hůře.

Autor je geograf, pracuje na Správě CHKO Pálava

graf vyjadřuje plochu dubových porostů, které v daném období dosáhnou mýtního věku 120 let

Ochrana lužních lesů není jen rozmar ekologů

ILONA VYBÍRALOVÁ

Zástupci Agentury ochrany přírody a krajiny a Ministerstva životního prostředí České republiky přijeli v březnu do Lanžhota, kde s občany diskutovali o záměru vyhlášení CHKO na území Soutoku a v lužním lese mezi Břeclaví a Milovicemi.

Asi stovka obyvatel Lanžhota, kterých se problematika CHKO týká, diskutovala nejen o případných omezeních, která by vyhlášení CHKO přineslo. Z diskuse vzešlo několik zásadních otázek, na které odpovídá Ing. Dušan Utinek Ph.D. z Ministerstva životního prostředí České republiky.

Jakým způsobem bude omezen vstup do CHKO?

Vstup není omezen, stejně tak jako pohyb mimo cesty v celé oblasti CHKO. Pohyb a vstup je omezen v rozlohou malých Národních přírodních rezervacích (NPR), jako je Ranšpurk a Cahnov (více známé jako lanžhotské pralesy). Pohyb v NPR je možný jen po značených stezkách.

Jakým způsobem bude omezeno rybářské obhospodařování?

Sportovní rybářství není nijak omezeno, jak je řečeno výše, neplatí zákazy vstupu. V I. a II. zóně nejsou rybochovná zařízení, kde je vzhledem k jejich poslání možná diskuse o zarybňování, ale sportovní rybolov není omezen.

Budou se moci stříkat komáři?

Použití biocidů (veškerých, nejen proti komárům) je v I. a II. zóně zakázáno, ve III. a IV. tento zákaz není, nicméně v případě veřejného zájmu na ochraně zdraví obyvatel proti komárům lze z tohoto zákazu udělit výjimku. Tyto výjimky se běžně udělují – viz Třeboňsko, Litovelské Pomoraví, Poodří.

Bude omezeno lesní hospodaření a sběr palivového dříví občany?

Lesní hospodaření bude omezeno především v první zóně CHKO. K obnově lesa budou využívány šetrnější způsoby, které zajistí trvale udržitelné hospodaření ve zdejších lesích (vyrovnanou věkovou strukturu a výši těžeb). Část území v první zóně bude ponechána bez zásahu (samovolnému vývoji), dále jako les pařezinový, střední a současný vysoký les. V druhé zóně bude zastoupen především vysoký les s menšími omezeními způsobu hospodaření než v první zóně.

Palivového dříví bude dostatek a jeho zpracování místními občany bude záležet jen na domluvě s hospodařícím subjektem, kterým bude nadále lesní závod Židlochovice.

Proč zde vůbec vyhlašovat CHKO, když už je na území vyhlášena Evropsky významná lokalita (EVL), Ptačí oblast (PO) a Biosferická rezervace (BR). Není to dostatečná ochrana?

Jedná se o největší a nejcennější komplex lužních lesů nejen v ČR, ale také ve střední Evropě. Území, které je díky své druhové rozmanitosti, jak z rostlinné, tak i živočišné říše, přirovnatelné k deštným pralesům Amazonie, se kterými má společnou i hrozbu nadměrné těžby dřeva. Také skutečnost, že je zde vyhlášena Evropsky významná lokalita, Ptačí oblast a Biosférická rezervace, svědčí o významnosti lokality. Současná ochrana sice určitým způsobem usměrňuje (omezuje) hospodaření nejen v samotných lesích, ale nedokáže zajistit tak potřebnou komplexní ochranu, kterou by přineslo vyhlášení CHKO.

Pokud by lidé byli schopni bez nutnosti existence CHKO hospodařit na této evropsky vzácné lokalitě s respektem k přírodě, nemuseli bychom tu dnes možná tuto problematiku řešit. Realita je však na mnoha místech území jiná. Doufám proto, že se nám podaří krajinu, kterou utvářela generace našich předků po staletí společně s přírodou, zachovat pro naše děti alespoň v takové podobě, jakou ji známe dnes. Bez potřebné ochrany to ale půjde jen stěží.

Děkuji za rozhovor.

Autorka se intenzivně zabývá problematikou plánované CHKO.

Základní údaje k CHKO

REGION (Ekolist) – Pracovní verzi Plánu péče o CHKO Soutok vypracovala Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Na přibližně 35 stránkách představuje území, na němž by se měla CHKO rozkládat, a přibližuje změny, k nimž by mělo dojít především v zemědělském, lesnickém a vodním hospodaření. Plán vznikl na základě údajů o dosavadním vývoji oblasti a navrhuje opatření k zachování a zlepšení stavu přírody v chráněném území. Protože CHKO dosud nebyla vyhlášena, není dokument závazný a nejspíš dozná změn.

Chráněná krajinná oblast má začínat pod Hodonínem, v okolí Teplého járku, a pokračovat úvalem lužního lesa, pod obcemi mikroregionu Podluží. Na východní straně je vymezena tokem řeky Moravy až k soutoku s Dyjí. Řeka Dyje vytváří západní hranici, až po úroveň Břeclavi, přičemž samotné město je z návrhu CHKO vyjmuto. Za Břeclaví pak hranice oblasti zahrnují širokou nivu Dyje mezi Podivínem a Lednicí, až po obec Bulhary. Plocha plánované CHKO je tedy oproti pracovní verzi z předminulého roku mírně rozšířena. Ochrana se má soustředit především na zachování typického rázu krajiny v nivě dolního toku velkých řek a na zastoupení lužních lesů s mozaikou lučních, mokřadních a vodních společenstev.